

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАЗНИКІВ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті розглянуто теоретичні та практичні питання статистики експлуатаційної можливості підприємств готельного типу. Здійснено порівняльний аналіз тенденцій розвитку основних характеристик готельного господарства в Україні в цілому та Одеському регіоні. Вказано на шляхи поліпшення роботи готелів, одним з яких є обов'язкова сертифікація готельних послуг.

The article deals with theoretical and practical problems of statistics as well as exploitation opportunities of the enterprises engaged in a hotel business. A comparative analysis is done as to the tendencies of the development of the main characteristics of hotel business in Ukraine as a whole and in the Odessa region. It also shows the ways of improving the hotel performance, certification of hotel services being one of the main requirements.

Туристичний бізнес є одним з найприбутковіших у світі. Це в великій мірі пов'язане з особливістю міжнародного туризму як виду зовнішньоекономічної діяльності. Експортом у туризмі є в'їзд туристів у країну. Це не потребує витрат на транспортування, збереження, страхування товарів, які туристи купують безпосередньо у країні свого відпочинку. Експорт туризму стимулює розвиток виробництва товарів та послуг, розвиток транспорту, будівництва, торгівлі, рекламної індустрії, культури, викликає необхідність в створенні нових робочих місць, що зменшує безробіття.

Засоби по розміщенню туристів займають особливе місце у сфері туризму. Обсяг туристських потоків залежить, перш за все, від обсягу цієї сфери туризму та якості наданих послуг. Тому розвитку інфраструктури туризму і, в першу чергу, засобам по розміщенню туристів, слід приділяти особливу увагу.

Першим етапом роботи в цьому напрямку є статистична оцінка стану готельного господарства. У статті проведено аналіз рівня показників експлуатації готелів Одеського регіону, їх динаміки та тенденцій розвитку.

Статистична звітність дає можливість аналізувати наступні натуральні показники діяльності готелів: кількість готелів у регіоні; кількість номерів у готелях; одноразова місткість готелів регіону, місць; середня одноразова місткість одного готелю, місць (відношення одноразової місткості готелів регіону до їхньої кількості); середня кількість номерів в одному готелі (відношення загальної кількості номерів у готелях до кількості готелів); середня місткість одного номеру, койко-місць (відношення одноразової місткості готелів регіону до кількості номерів у готелях чи відношення середньої одноразової місткості одного готелю до середньої кількості номерів в одному готелі); загальна площа, кв. м; житлова площа номерів, кв. м; середня площа одного номеру, кв. м (відношення житлової площі номерів до кількості номерів); надано місце-днів, у тому числі - іноземним громадянам (загальний час перебування, місце-дні); обслуговано приїжджих, у тому числі - іноземних громадян, осіб.

Основним натуральним показником діяльності готелів є показник - надано місце-днів. Він характеризує загальний час перебування всіх обслугованих приїжджих за період та дорівнює сумі фактичних днів перебування кожним туристом. Його максимально можливе значення можна одержати, якщо перемножити одноразову місткість готелю та кількість днів роботи готелю за період. Фактичне значення цього показника, як правило, менше за можливе, бо не всі міста, не всі номери є зайнятими кожен день.

На підставі наведених вище показників розраховують наступні відносні показники, які поглиблюють характеристику експлуатаційної можливості та ефективності роботи готелів:

* середня тривалість перебування у готелі одного туриста (\bar{D}) (відношення наданих місце-днів ($\sum Q$) до кількості обслужованих туристів ($\sum O$)) - показує, скільки днів у середньому за звітний період перебував у готелі один турист:

$$\bar{D} = \frac{\sum Q}{\sum O};$$

* середня заповнюваність одного місця (\bar{O}) (відношення кількості обслужованих туристів до одноразової місткості (M)) - показує, скільки обслужованих туристів припадає в середньому на одне місце:

$$\bar{O} = \frac{\sum O}{M};$$

* оборот одного місця за рік (D^m) (відношення наданих місце-днів до одноразової місткості) - показує, скільки днів на рік у середньому було зайнятим одне місце:

$$D^m = \frac{\sum Q}{M};$$

* коефіцієнт завантажування (Z) (відношення обороту одного місця за рік до кількості днів роботи готелю за рік (D)):

$$Z = \frac{D^m}{D}.$$

Коефіцієнт завантажування – основний показник ефективності діяльності підприємства по розміщенню туристів. Виражений у відсотках, він характеризує завантаження готелю. Чим він ближчий до 100%, тим діяльність підприємства по розміщенню може вважатися кращою.

У таблиці 1 наведена первинна інформація щодо експлуатаційних можливостей готелів Одеського регіону.

Таблиця 1

Основні показники експлуатації підприємств готельного господарства Одеського регіону за два роки

Показник	1998 р.	1999 р.	Темп росту, %
Кількість готелів, одиниць	105	108	102,9
Кількість номерів, одиниць	3921	3872	98,8
Одноразова місткість готелів, місць	9253	8688	94,0
Загальна площа, кв. м	572240	511940	89,5
Житлова площа номерів, кв. м	76011	78197	102,9
Надано туроднів - усього	725291	750488	103,5
У тому числі - іноземним громадянам:	93615	56562	60,4
Обслуговано приїжджих - усього, чол.	220295	213477	96,9
У тому числі - іноземних громадян, чол.	30876	17168	55,6

Як ми бачимо, не зважаючи на незначне зростання загальної кількості готелів, їх одноразова місткість у 1999 році порівняно з 1998 роком знизилась на 6%.

Основний показник діяльності готелів - надано місце-днів - збільшився на 3,5%. Цей ріст був зумовлений тільки ростом кількості наданих місце-днів мешканцям України. Дані Таблиці 1 свідчать, що при цьому іноземним громадянам у 1999 році порівняно з 1998 роком було надано місце-днів на 39,6% менше.

Одночасно знизилась загальна кількість обслугованих туристів /на 3,1%/. Це зменшення також було зумовлено зниженням кількості обслугованих іноземних громадян, їх кількість скоротилась на 44,4%. Зменшення кількості іноземних громадян із розвинутих країн можна пояснити низькою якістю послуг, які надають готелі, та незначною номенклатурою цих послуг (щодо проблем екології у регіоні, у наданій статті на цих безумовно важливих питаннях ми не зупиняємося). Основною причиною зменшення кількості туристів із країн СНД є, наряду з іншими, економічна, тобто недостатні матеріальні можливості мешканців колишнього Радянського Союзу.

У таблиці 2 надані розрахункові показники діяльності готелів, які отримані нами на підставі первинної інформації (див. таблицю 1) та формул, які наведені вище. Обчислені у Таблиці 2 також темпи росту цих показників, що дає уявлення про їхню динаміку за рік.

За даними таблиці 2 можна зробити наступні висновки. Середня одноразова місткість одного готелю у 1999 році порівняно з 1998 роком знизилась на 8,7 %. Спостерігалось також зменшення інших середніх показників експлуатаційних можливостей готелів Одеського регіону. На 3,8 % знизилась середня кількість номерів в одному готелі, на 8,3 % - середня місткість одного номеру, на 13 % - загальна площа одного готелю.

Таблиця 2

**Розрахункові показники діяльності підприємств готельного господарства
Одеського регіону за два роки**

Показник	1998 р.	1999 р.	Темп росту, %
Середня одноразова місткість одного готелю, місць	88,1	80,4	91,3
Середня кількість номерів в одному готелі	37,3	35,9	96,2
Середня місткість одного номеру, койко-місць	2,4	2,2	91,7
Середня загальна площа одного готелю, кв. м	5449,9	4740,2	87,0
Середня площа одного номеру, кв. м	19,4	20,2	104,1
Середня тривалість перебування у готелі одного туриста, днів	3,3	3,5	106,1
Середня тривалість перебування у готелі одного іноземного туриста, днів	3,0	3,3	110,0
Середня заповнюваність одного місця, чол.	23,8	24,6	103,4
Оборот одного місця за рік, днів	78,4	86,4	110,2
Коефіцієнт завантаження, %	21,8	24,0	110,1

Поряд із цим у звітному році спостерігалися й позитивні зміни. Так, на 6,1 % збільшилась середня тривалість перебування у готелі одного туриста. Щодо іноземних туристів, то відповідний показник для цієї категорії обслугованих осіб зріс у 1999 році порівняно з 1998 роком на 10,0 %.

Отримані вище дані дозволяють нам зробити наступний аналіз. Основний показник діяльності готелів - надано місце-днів - безпосередньо зв'язаний з двома показниками. Це - середня тривалість перебування у готелі одного туриста та кількість обслугованих туристів. Статистичний метод ланцюгових підстановок у рамках індексного аналізу дозволяє оцінити, на скільки змінилася кількість наданих місце-днів за рахунок зміни кожного з наведених вище факторів. Так, загальний абсолютний приріст наданих місце-днів можна записати:

$$\Delta \sum Q = \sum Q_1 - \sum Q_0.$$

У тому числі, його приріст за рахунок зміни:

- середньої тривалості перебування у готелі одного туриста:

$$\Delta Q_D = (\bar{D}_1 - \bar{D}_0) \sum O_1;$$

- приріст за рахунок зміни кількості обслугованих туристів:

$$\Delta Q_{\sum O} = (\sum O_1 - \sum O_0) \bar{D}_0.$$

Розрахунки, проведені нами за допомогою наведених формул, дозволяють зробити наступні висновки. У 1999 році порівняно з 1998 роком кількість наданих туристам Одеського регіону місце-днів зросла на 25197. У тому числі, під впливом скорочення загальної чисельності обслугованих туристів кількість наданих місце-днів зменшилась на 22447, а під впливом росту середньої тривалості перебування у готелі одного туриста вона підвищилась на 47644 місце-днів.

Відповідний аналіз доцільно зробити стосовно іноземних громадян, тобто визначити вплив на зміни кількості наданих місце-днів іноземним туристам середньої тривалості перебування у готелі одного іноземного громадянина та їхньої кількості. Проведені нами розрахунки дозволяють зробити наступні висновки. У звітному році порівняно з попереднім кількість наданих іноземним туристам місце-днів зменшилась на 37053. У тому числі, за рахунок зменшення кількості обслугованих іноземних туристів результативний показник зменшився на 41562,2 місце-днів, а за рахунок збільшення середньої тривалості перебування у готелі одного іноземного туриста - виріс на 4509,2 місце-днів.

Продовжимо аналізувати дані таблиці 2. Показники обороту одного місця свідчать про те, що у 1998 році одне місце у готелі було зайнятим у середньому 78,4 днів, а у 1999 році - 86,4 днів. Тобто, у звітному періоді порівняно з попереднім показник обороту зріс на 10,2 %. Спостерігалось зростання на 10,1 % і коефіцієнта завантажування. У 1998 році готелі Одеського регіону були завантажені у середньому на 21,8%, а у 1999 році - на 24,0%. Це дуже низкі показники, але, по-перше, динаміка їхня позитивна, а по-друге, їхній ріст можна забезпечити на підставі існуючої матеріально-технічної бази готельного господарства регіону, за рахунок маркетингових досліджень та пропозицій у цій сфері.

Основним вартісним показником ефективності роботи готелів, як і інших суб'єктів підприємницької діяльності, є прибуток. Його величина, насамперед, залежить від охарактеризованих вище натуральних показників.

В таблиці 3 наведено дані про витрати від експлуатації підприємств готельного господарства Одеського регіону за 1998 та 1999 рр., на основі яких можна розрахувати величину прибутку для кожного року.

Із таблиці видно, що доходи від експлуатації підприємств готельного господарства у 1999 р. порівняно з 1998 р. зросли на 43,7 %. А доходи від надання додаткових платних послуг та інші доходи зменшились на 8,8 %. Зменшились також і загальні витрати по експлуатації – на 1,8 %. Це зменшення загальних витрат обумовлено виключно зменшенням величини матеріальних витрат (вони зменшились на 45,7 %).

Таким чином, прибуток від усіх видів експлуатації підприємств готельного господарства у 1998 р. склав майже 3 млн. грн., а у 1999 р. – 8,7 млн. грн., тобто у 1999 р. порівняно з 1998 р. він зріс у 2,9 рази.

Враховуючи розрахунки, наведені нами раніше, можна помітити, що позитивні зрушення у діяльності підприємств готельного господарства Одеського регіону обумовлені зростанням кількості обслужених лише українських туристів, тому що кількість обслужених у 1999 р. порівняно з 1998 р. іноземних громадян значно зменшилась. Очевидно, що умови,

які можуть бути надані іноземним туристам в Одеському регіоні, не відповідають їхнім вимогам.

Таблиця 3

**Вартісні показники експлуатації підприємств готельного господарства
Одеського регіону за два роки**

Показник	1998 р.	1999 р.	Темп росту, %
Доходи від експлуатації, тис. грн.	13618,0	19565,7	143,7
Крім того, доходи від надання додаткових платних послуг та інші доходи, тис. грн.	6291,0	5736,9	91,2
Витрати по експлуатації, тис. грн.	16915,4	16615,3	98,2

Так як процеси і явища, що відбуваються в окремому регіоні пов'язані з подіями та з ситуацією країни в цілому, проаналізуємо динаміку основних показників експлуатації підприємств готельного господарства за 1995-1999 рр. по Україні та проведемо порівняльний аналіз із відповідними показниками в Одеському регіоні (табл. 4).

Дані таблиці 4 свідчать, що за 4 роки (1996-1999 рр.) кількість підприємств готельного господарства як в Україні в цілому, так і в Одеському регіоні, зменшувалася. Так, в Україні в середньому щорічно цей показник зменшувався на 3,3 %, а в регіоні – на 2,8 %. В останній рік по країні це зниження призупинилося, а по Одеському регіоні кількість підприємств готельного типу майже зростає. Питома вага Одеського регіону в загальній кількості підприємств готельного типу України у 1995 році складала 8,7 %, а у 1999 р. – 8,1 %, тобто за 4 роки знизилася на 0,6 п. п.

Таблиця 4

**Динаміка основних показників експлуатаційної можливості підприємств
готельного типу України та Одеського регіону**

(на кінець року)

Показник	1995	1996	1997	1998	1999
Кількість підприємств готельного типу:					
в Україні	1396	1368	1375	1328	1326
в Одеській області	121	120	121	105	108
Кількість номерів:					
в Україні	62360	60601	58464	55487	51450
в Одеській області	3258	3436	3193	3921	3872
Житлова площа всіх номерів, тис. кв. м:					
в Україні	1032,5	999,9	1002,1	1010,7	948,7
в Одеській області	71,5	68,9	55,3	76,0	78,2
Одноразова місткість:					
в Україні	130869	125268	119803	113797	104224
в Одеській області	8394	8786	8581	9253	8688
Коефіцієнт використання місткості:					
в Україні	0,29	0,23	0,22	0,21	0,21
в Одеській області	0,21	0,20	0,20	0,21	0,24

Динаміка кількості номерів у підприємствах готельного господарства по Україні та по Одеській області не співпадають. Це ж стосується напрямків зміни житлової площі всіх номерів та рівня одноразової місткості. Щодо одноразової місткості, ми бачимо постійне зниження цього показника в Україні (за весь період в середньому щорічно – на 6661 місце чи на 5,5 %). В Одеському регіоні чіткої тенденції не спостерігалось, в середньому ж щорічно цей показник зростає на 74 місця чи на 0,9 %. Питома вага одноразової місткості підприємств готельного господарства Одеського регіону в загальній одноразовій місткості

підприємств готельного господарства України в 1995 році складала 6,4 %, а в 1999 р. – 8,3 %. Ми бачимо підвищення цього показника на 1,9 п. п.

Основний показник ефективності експлуатаційної діяльності підприємств готельного типу (коефіцієнт використання місткості) в Україні за чотири роки зменшувався в середньому щорічно на 7,7 %. В Одеському регіоні знову ж таки чіткої тенденції не спостерігалось і, за винятком 1999 року, цей показник дорівнював 20-21 %. У 1999 р. ефективність використання місткості трошки поліпшилася, на що вже було звернено увагу вище.

Узагальнюючи вищесказане, можна лише стверджувати, що ситуація із використанням місткості та з показниками експлуатаційної можливості в Одеському регіоні не така погана, як в Україні в цілому, але, безумовно, потребує заходів щодо її поліпшення.

За останні роки в Україні прийнято декілька важливих рішень з питань державної політики у сфері туризму в цілому та готельного господарства зокрема. Так Наказом Держстандарту України № 37 від 2 січня 1999 року затверджено Правила обов'язкової сертифікації готельних послуг. Це має суттєве значення для розвитку національного готельного бізнесу в цілому, окремих підприємств готельного господарства, а також для клієнтів, які користуються їх послугами та вимагають належного рівня обслуговування.

Отриманий сертифікат є гарантом того, що готельний продукт (послуга) відповідає вимогам стандартів; крім того, він дає можливість підвищити статус, авторитет підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринках; вимагає підвищення відповідальності суб'єкта готельного господарства перед споживачами. А це означає збільшення клієнтури не лише українського походження, але й серед іноземних туристів.

Для залучення іноземних туристів в Одеський регіон, в першу чергу, необхідно покращити умови їх перебування в готелях, оскільки іноземні гості вже звикли до комфорту і сервісу в процесі здійснення організованого туру чи мандрівки за індивідуальною програмою. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є переобладнання існуючих готелів та побудова кращих, зокрема п'ятизіркових. Підтвердженням доцільності побудови в Одеському регіоні п'ятизіркових готелів, таких як «Одеса-кемпінські» є те, що в цьому готелі показник завантаження уже сьогодні вдвічі перевищує середній по регіону.